

עכו, מס' 41

שנת 9/1268

ועכשיו בעיר הזאת¹ ראיתי התוספות הארוכות של הרב ר' אלחנן.²

מקור: דרשת הרמב"ן לראש-השנה, כתבי הרמב"ן, א, עמ' רכט.

ספרות: אורבך, בעלי התוספות, א, עמ' 257.

- 1 מן המשפט משתמע, כי הדרשה נישאה בעכו, שבה ישבו מרבית חכמי צרפת שעלו לארץ-ישראל. בראש-השנה כ"ח / 1267 היה הרמב"ן בירושלים, והמדובר אפוא בראש-השנה כ"ט / 1268 או ל' / 1269. הימצאותם של קובצי תוספות בארץ-ישראל היתה פרי המציאות בעקבות עלייתם של חכמי צפון צרפת לארץ-ישראל במרוצת המאה הי"ג.
- 2 ר' אלחנן בן-יצחק. ראה עליו: אורבך, עמ' 253–260.

עכו, מס' 42

שנת 1271

Agosto, 15. – De revocacione facta de consilio, quod Iudei de Accon stare debeant intra regam Veneciarum, in tantum quod stare debeant sicut prius etc.

מקור: Deliberazioni del Maggior Consiglio di Venezia, ed. R. Cessi, II, Bologna 1931, p. 402

תרגום

15 באוגוסט 1271. – על-אודות ביטול ההחלטה של המועצה, שלפיה חייבים יהודי עכו להישאר בתחום רחוב הוויניציאנים, כלומר, הם יכולים להישאר כמו בעבר.¹

ספרות: יעקבי, התפשטות המערב, עמ' 248 והערה 110; הנ"ל, היהודים הונציאנים, עמ' 54; פראוור, היישוב היהודי, עמ' 262–263.

- 1 המדובר בביטול ההחלטה שקיבלה Maggior Consiglio, "המועצה הגדולה" של ויניציה, לפני יולי 1271. בהחלטה זו נתבעו יהודי עכו בעלי מעמד ופריבילגיות של ויניציאנים לגור בתחומי הרובע של הקומונה הוויניציאנית. ההחלטה עוררה כנראה התנגדות בקרב היהודים הוויניציאנים בעכו, שהתגוררו מחוץ לרובע הוויניציאני, אולי בקרב יהודי עכו, ועל-כן בוטלה.

עכו, מס' 43

שנת 1274

1274, Aug. 2. Accon in domo Theutonicorum. Agnes de Scandalion sigillo confirmat, se domui Theutonicorum per manum Johannis de Saxo thesaurarii omnia bona sua, specialiter casale Acre, pignori dedisse, quum idem Johannes pro II millibus bisantium ab Helya Judaeo mutuo acceptis fidem interposuerit.

מקור: H. Prutz, Elf Deutschordensurkunden aus Venedig und Malta, Altpreussische Monatsschrift, XX (1883), p. 393 – RRH, No. 1399

תרגום

עכו, בבית המיסדר הטבוני, אגנס מסקאנדאליון¹ מאשרת בחותמה, כי באמצעות יוחנן דה-סאקסו הגזבר² מסרה את כל נכסיה בתור משכון למיסדר הטבוני, בייחוד את הכפר אקרף,³ מפני שיוחנן זה ערב לאלפים ביזאנטינים שקיבלה בהלוואה מאליהו היהודי.⁴

ספרות: פראוור, היהודים במלכות ירושלים, עמ' 73; 19-23; M.L. Favreau, Die Kreuzfahrerherrschaft Scandalion (Iskanderune), ZDPV, XCIII (1977), pp.

- 1 המדובר באגנס מאסכאנדרונה שבין עכו לצור. אגנס היתה אשתו של ויליאם הב' ממיגדלא, בעל הסניוריה המכונה "סניוריה של ז'וסלין". סניוריה זו, שנקראה על-שם הסב ז'וסלין הג' מאדסה, כללה את רצועת החוף מצפון לעכו עד אסכאנדרונה, לרבות מונפורט. על גבולות הסניוריה ראה: פאברו, עמ' 21.
- 2 גזבר המיסדר הטבוני בעכו.
- 3 מיקומו המשוער של אתר זה הוא מצפון להר מירון – אולי הכפר איקרית. על זיהויו ראה: פאברו, עמ' 20, הערה 59.
- 4 על מלווים יהודים בממלכת הצלבנים במאה הי"ג מספר ז'אק מוויטרי, ראה: Jacobus de Vitriaco, Historia Orientalis, ed. Bongars, Gesta dei per Francos, Hanover: 1611, cap. LXXXI. וראה, פראוור, הצלבנים, עמ' 275.

שנת 1276

עכו, מס' 44

יקאל לאבי אלעלא אבן

הלאל אלבנא אן וצל

ר"א נקרה ואזראר

נחאס אלדי וצלו אליה

5 מן עכא מן ענד מנחס

אלמסיני יסלמהם לאבו

נצר אבן אלמטרי

[...] הדא אלצטר תאריכה אל עשר

20 אלאכר מחודש טבת אתקפ"ז.

מקור: TS, NS, J 254

פירסום: אשתור, היהודים במצרים ובסוריה, ג, עמ' 47-48.

תרגום

ייאמר לאבו אלעלא אבן

הלאל הבנאי,¹ כי הגיעו

מאתיים ואחד דרהם של כסף וכפתורי

נחושט,² אשר הגיעו אליו

5 מעכו מאת מנחס

אלמסיני. ימסור אותם לאבו

נצר אבן אלמטרי³

[...] הכתב הזה אשר תאריכו העשור

20 האחרון של חודש טבת איתקפ"ז.⁴

1 מכתב זה – שנשלח, כפי הנראה, מקאהיר – מלמד על קשרים כלכליים בין יהודי עכו הצלבנית ליהודי מצרים הממלוכית.

2 כנראה מטבעות-נחושט.

3 אולי על-שם הכפר אלמטריה שבקירבת קאהיר.

4 כלומר, העשור האחרון של טבת ל"ז / בין 9 ל-17 ביאנואר 1276.

שנת 1278

עכו, מס' 45

והספר הזה¹ הביאו תלמיד² אחד בפיררא, ונתגורר עם ר' עקיבא בבית דירה, והוא צרפתי ור' יעקב שמו, ודונין בנו היה עמו,³ והגיע בינינו בשבוע טרם חג המצות. וכראות ר' עקיבא מעלת הספר והמליצות, דבר לו יליעקב התלמידט אם היה חפץ במכירה, ולא אבה. מיד נשאו לבו לקורבה אל המלאכה לעשות בחיבה ובאהבה, וכתב והכתיב הספר הנותן אמרי שפר, בחולו של מועד נשלם, שבח לאל עולם. ואחר הפסח של שנת ל"ח לפרט הספר הועתק, נחסל ונחרט, והתלמיד נסע והלך עם בנו לדרכו, ורכב אוניה בוויניזיאה לעבור לעכו.⁴

מקור: כ"י פארמה, ספריית הפאלאטינה, מס' 813 – קולופון ספר המצוות לר' אברהם בן אפרים.

פירוט: S. J. Wolfson, The Parma Colophon of Abraham b. Ephraim's Book of Percepts, JJS, XXII (1970), p. 41.

ספרות: M. Beit-Arie, The Cryptic Name of the Scribe Abraham b. Yom-Tov ha-Cohen, IOS, II (1972), pp. 51–56; אורבך, בעלי התוספות, עמ' 457.

- 1 הכוונה לספר המצוות לרב' אברהם בן אפרים, תלמיד מובהק של ר' יחיאל מפאריס, המצוטט פעמים רבות בחיבור, ושל ר' טוביה מבורגונד, תלמיד ר' שמשון משאנץ וחברו של ר' יחיאל מפאריס. על המחבר וחיבורו ראה: אורבך, בעלי התוספות, עמ' 487–492.
- 2 המושג "תלמיד" אינו מיוחס כאן לנער, אלא לאדם מבוגר, שהיה קשור, כנראה, בישיבה. דומה, שמעמדו היה כשל "חבר" באשכנז; אולי הוא קיצור של "תלמיד-חכם".
- 3 המהדיר, ובעקבותיו גם אורבך, עמ' 457, זיהו את יעקב "התלמיד" עם יעקב שליח ישיבת ר' יחיאל מפאריס (ראה עליו להלן, מס' 32), אך קשה הזיהוי על-פי השם יעקב במרחק של שמונה-עשרה שנה, לפחות. לעומת זאת נדמה, שניתן לזהות את הבן עם דונין בן יעקב, שגירש את אשתו בקורביל כעבור שנים-עשרה שנה, ביום ה', ד' באדר שנת 16/ בפברואר 1290. ראה: וולפסון, שם; M. Kohn, MWJ, IV (1877), p. 86.
- 4 באותה שנה חל חג הפסח בימים 9-16 באפריל. האב והבן, שבאו, כנראה, מצרפת, הגיעו לפירארה בדרכם לוונציה, על-מנת להפליג ממנה לארץ-ישראל באחת הספינות הראשונות שיצאו למזרח לאחר הפסקת החורף.

שנת 1280

עכו, מס' 46

1280, April 23 (24). Accon in domo Theutonicorum --- Jocelinus, filius Agnetis, olim dominae Scandaleonis et uxoris quondam Guillelmi de Amigdalea (Ammigdalea), quibus de ipsorum mandato summam XVII millia bisantiorum exsuperantem a Judaeis et mercatoribus Senensibus gravibus usuris mutuata fratres Theutonici sponsores tradiderant, coram Nicolao, archidiacono Acconensi, eidem domui per manum Johannis de Westfalia, magni praeceptoris et locum magistri tenentis, antedictam summam solvere sigillo confirmat necnon omnia bona sua, specialiter casale Acre in territorio Scandaleonis situs, impignorat.

מקור: H. Prutz, Elf Deutschordensurkunden aus Venedig und Malta, Altpreuussische Monatsschrift, XX (1883), p. 395 – RRH, No. 1435.

תרגום

עכו, בבית המיסדר הטבטוני --- ז'וסלין בן אגנס,¹ לפנים בעלת סקאנדאליון ואשתו של ויליאם מאמיגדאלה,² אשר לבקשתם ערבו להם האחים מן המיסדר הטבטוני על סכום של יותר משבעה-עשר אלף ביזאנטינים, שלוו בנשך כבד מיהודים ומסוחרים מסיינה, מאשר בחתימתו, בנוכחות ניקולאוס, הארכידיאקון של עכו, לשלם למיסדר הנ"ל את הסכום הנ"ל באמצעות יוחנן מווסטפאליה, ממלא-המקום של המפקד הראשי של ראש המיסדר. כן הוא ממשכן את כל נכסיו, ובייחוד את הכפר אקרף שבתחום סקאנדאליון.³

ספרות: ראה לעיל, מס' 43.

1 ראה לעיל, מס' 43, הערה 1.

2 מיגדלא.

3 ראה לעיל, מס' 43, הערה 3.

עכו, מס' 47

בין שנת 1268 לשנת 1283

ר' שלמה, בן בנו של ר' שמשון בעל התוספות, היה בעכו בזמן הזה.¹

מקור: ספר יוחסין, עמ' 222.

ספרות: L. Zunz, Gesammelte Schriften, I, Berlin 1875, p. 107; פראוור, הצלבנים, עמ' 323; אורבך, בעלי התוספות, א, עמ' 277.

1 כנראה בנו של ר' יעקב בן ר' שמשון משאנץ, שמקום קברו נזכר במס' 67 שלהלן. בספר יוחסין נזכר ר' שלמה בין ר' טודרוס אבולעפיה, שנפטר בשנת מ"ג / 1273, לבין ר' יצחק מקורביל, שנפטר בשנת ל' / 1270. הקטע שלפנינו מצוטט בשם ספר יוחסין בס' שלשלת הקבלה, ויניציה שמ"ו, דף נט ע"א, ושם נזכר ר' שלמה בין ר' יצחק בן סהולה, שנפטר בשנת כ"ח / 1268, לבין ר' טודרוס הנ"ל. פיליפובסקי הדפיס את הקטע העוסק בר' טודרוס שלא במקומו על-סמך דפוס קושטא של ספר היוחסין, ולא על-פי כתב-היד. יש לבקר את הנוסח של ס' שלשלת הקבלה ולתארך על-פיו את הידיעה שלפנינו. מקבילה נוספת לקטע זה ראה: ס' קורא הדורות לר' דויד קונפורטי, מהדורת ד' קאססעל, ברלין תר"ו, דף סג ע"א.

עכו, מס' 48

שנת 1286

--- auferentes etiam XII mecanellos et pannum unum samiti, super quibus dicti Bartholomeus et Donatus mutuaverant uni iudeo qui pro veneto utebatur in Acon, bi. XIII ---

מקור: R. Cessi, La tregua fra Venezia e Genua nella seconda meta del sec. XIII, Archivio Veneto-tridentino, IV (1923), p. 52.

תרגום

--- בהוציאם¹ שמים-עשרה פיסות של בד גס ופיסה אחת של קטיפה, שעליהם הלוו בארתולומיאוס ודונאטוס הנ"ל שלושה-עשר ביזאנטינים ליהודי אחד בעכו שנחשב לוויניציאני.²

ספרות: יעקבי, התפשטות המערב, עמ' 248–249; הנ"ל, היהודים הוויניציאנים, עמ' 55.

1 המדובר בתביעה שהגישו שגרירי ויניציה לשלטונות גינואה בעניין שוד ספינתם על-ידי ספינה מגינואה. במהלך השוד הוצאו הבדים הנזכרים בתעודה מן הספינה הוויניציאנית.

2 כלומר, הסוחרים הנזכרים קיבלו את הבד תמורת הלוואתם ליהודי בעל הזכויות הוויניציאניות בעכו.

עכו, מס' 49

שנת 1286, בקירוב

וזה עתה ימים רבים ששמעתי שבא בפרא אחד מאשכנז שמו שלמה פטיט¹ ועבר על עכו, ואז לא נודעו לי מהלכיו ועקבותיו. אך עתה מקרוב נודע לי, כי עיקר עקבותיו והליכותיו היו להלחם בה' ובמשה עבדו, וכי הוא נושא עמו כלי חרש מלאי טומאה מתוכם, כלומר, שהחתיים אגרות מצד חכמי אשכנז² דוברות סרה על דברי רבינו משה, ובפרט על מורה הנבוכים כדי לגזור על ביעורן --- עוד שמעתי, כי באלה האיגרות נידה והחרים וגירה מדון בקהל עכו, ושם חרב איש באחיו.

מקור: כ"י לונדון, ספריית בית-הדין, 28, דף 102 ע"ב – איגרתו הראשונה של ר' הלל בן ר' שמואל בן ר' אלעזר מווירונה אל ר' יצחק בן ר' מרדכי הרופא ברומא.

פורסם: צ"ה עדלמאן, חמדה גנוזה, קניגסברג תרט"ז, דף יח ע"ב; קובץ תשובות הרמב"ם, ג, דף יג ע"ב.

ספרות: גרץ ושפ"ר, ה, ציון, ח, עמ' 375–377; אשתור, היהודים במצרים ובסוריה, א, עמ' 130–148; מאן, טקסטים ומחקרים, א, עמ' 420–422; J. Sarachek, Faith and Reason, New York 1935, pp. 145–151

1 ר' שלמה בן שמואל פטיט ("הקטן") היה חכם צרפתי, שעמד בראש ישיבה בטולידו, ומשם עלה לעכו. ראה: ש"ז הבלין, מבוא לתשובות ושאלות הרשב"א, רומא [שנת ר"ל, בערך]; מהדורת צילום, ירושלים תשל"ז, עמ' יד-טו, הערה 20.

- 2 קטע זה הוא חלק מתיאור רחב – המשתרע על-פני שתי איגרות – של הידיעות על מסעו של שלמה פטיט בקהילות ישראל באירופה – באשכנז, צרפת ואיטליה – על-מנת לגייס תמיכה בהחרמת כתבי הרמב"ם בעכו. כותב האיגרות הוא הרופא הלל מווירונה שישב בפורלי ונמען הוא "מאיסטרו גאיו" יצחק בן מרדכי מרומא, רופא שפעל בחצר האפיפיור. הקטע שלפנינו מתייחס למסעו של שלמה חזרה לעכו, אחרי ששב מאשכנז. הוא מעיד על ביקורו של שלמה בפירא וברומא. ר' שלמה יצא למסעו אחרי שהזהיר אותו הנשיא ישי בן חזקיה עוד לפני החרם, כלומר, לפני שנת 1286 (וראה להלן, מס' 51 והערה 3 שם). על פעילותו בהמשך הפולמוס ראה: אשתור, עמ' 130–135.
- 3 לחתימות חכמי אשכנז על איגרות שבידי שלמה פטיט השווה כתב-החרם, להלן, מס' 51. בכתב-החרם מצוין הנשיא, כי מקצת מן החתומים על האיגרות שבידי שלמה פטיט הסכימו תחילה במכתביהם אל הנשיא עצמו להחרים את מתנגדי הרמב"ם.

שנת 1286, בקירוב

עכו, מס' 50

אודיעך אחי,¹ כי זה שנה בא אל פיזרו בחור אחד מפררא, קרובי, שמו ר' שלום בן ר' יוסף, שהוא דר בעכו, ותיכף הגיעו שם פקדני בכתביו. ומפחדתי פן נטה אחרי אבשלום, ולא אחרי אבי שלום,² הזהרתיו באגרתי עד מאד כאשר הזהרתך,³ ויותר, מדעתי את מנהג הרע שלהם מימי קדם, והוא, כאיש נוטה ומחזיק ביד מרעים שם בעכו, השיב לי בדרך מתנצל ומנצל את רבו רב פטיט כאשר תראה בקונטרס,⁴ ואני השבתי לו גם כן ככתוב שם --- אבל אמרתי: לריק יגעתי, כי כתבתי אגרות גדולות לקהל אלכסנדריאה שישלחום אל הר' דוד⁵ אל אלקיירא, שהוא העיר אשר דר בה ומסרתים ביד סוחר א(חד) מגינואה, אוהבי, שמצאתי בעיר בולוניא, שהוא מעותד לעבור באלכסנדריאה, והלך לו אל יינאה⁶ עם האגרות. ובשובי אל פורלין⁷ הגיע אגרתך אלי, אשר בה הודעתני, שהר' דוד בא אל עכו.

מקור: כ"י לונדון, ספריית בית-הדין, 28, דף 104 ע"ב – איגרתו השנייה של ר' הלל בן ר' שמואל בן ר' אלעזר מווירונה אל ר' יצחק בן ר' מרדכי הרופא ברומא.

פירסום: צ"ה עדלמאן, חמדה גנוזה, קניגסברג תרט"ז, דף כא. הנוסח המובא כאן תוקן על-פי כתב-היד.

ספרות: ראה לעיל, מס' 49.

- 1 מדברי הכותב עולה, כי בעת הכתיבה לא ידע על החרמות שיצאו מאז שנת 1286 נגד ר' שלמה פטיט וסיעתו בעכו. בעת כתיבת האיגרת הראשונה גם לא ידע הכותב, כי ר' דויד הודח מנגידותו ועקר לעכו. ידיעה זו הגיעה לאוזניו רק סמוך לכתיבת האיגרת שלפנינו. לפיכך דומה, ששתי האיגרות נכתבו סמוך לשיבתו של ר' שלמה לעכו ולהופעתו של ר' דויד הנגיד בעיר, כלומר, סמוך לשנת 1286. על ימי שהייתו של ר' דויד הנגיד בעכו ראה להלן, מס' 57 והערה 1 שם.
- 2 כלומר, "פן ניטה אחרי הריב והמדון, ולא אחרי השלום".
- 3 במכתבו הקודם, שקטע ממנו נדפס לעיל (מס' 49).
- 4 כלומר, קרובו של הלל, שהיה תלמידו של ר' שלמה פטיט, ובמכתביו הביא את דעותיו של רבו.
- 5 ר' דויד הנגיד, נכד הרמב"ם.
- 6 כך בכתב-היד. אולי לפנינו שיבוש של גינואה?
- 7 Forli, מקום מגוריו של ר' הלל מווירונה.